

Š i f r a k a n d i d a t a :

--

Državni izpitni center

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

SOCIOLOGIJA
===== Izpitna pola 1 =====

Strukturirane naloge

Torek, 1. junij 2021 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 4 strukturirane naloge, od katerih izberite in rešite 2. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 40; vsaka naloga je vredna 20 točk.

V preglednici z "x" zaznamujte, kateri nalogi naj ocenjevalec oceni. Če tega ne boste storili, bo ocenil prvi dve nalogi, ki ste ju reševali.

1.	2.	3.	4.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 2 prazni.

Prazna stran

OBRNITE LIST.

1. Identiteta in kultura

Vir 1

V vseh kulturah obstajajo pravila, ki določajo, med katerimi sorodniki zakonska zveza ni dopustna. V naši kulturi tako ni dopustna zveza med ožjimi krvnimi sorodniki, npr. med starši in otroki, med brati in sestrami, med polbrati in polsestrami, ni pa prepoved nujno razširjena na bratrance in sestrične. V nekaterih kulturah se te prepovedi razširjajo celo na širše sorodstvo.

(Počkar, M., in Tavčar Krajnc, M. (2011): Sociologija, učbenik za sociologijo v 4. letniku gimnazjskega izobraževanja. DZS, Ljubljana, str. 43)

- 1.1. Navedite in razložite sestavino kulture, o kateri govori vir 1.

Navedba sestavine kulture: _____ (1)

Razlaga: _____

_____ (2)
(3 točke)

- 1.2. Navedite še štiri druge sestavine kulture.

Etnocentrizem: _____

Kulturni relativizem: _____

- 1.4. Kako imenujemo proces sprejemanja kulture oziroma vključevanje v kulturne okvire družbe, v kateri se je posameznik rodil in v kateri živi?

(1 točka)

Vir 2

Armenci so pristali v Otomanskem imperiju v 15. in 16. stoletju. Večinoma so živelii v vzhodnih provincah cesarstva, imenovanih tudi Turška ali Zahodna Armenija. Leta 1890 naj bi tam živelo okoli 2,5 milijona Armencev, večinoma pravoslavcev. [...] Nato je prišla prva svetovna vojna, [...] Že v prvi fazi je bilo sistematično, »da bi ozemlje očistili tega drugorodnega prebivalstva«, pobitih pol milijona ljudi. Preostale so izgnali v puščave nekdanje Mezopotamije. Na tem pohodu smrti je brez hrane in vode ter ob mučenju umrlo še milijon ljudi. Redki, ki so preživeli, se po vojni niso mogli vrniti domov in so odšli bodisi v ruski del Armenije bodisi drugam po svetu.

(<http://www.del.si/svet/evropa/poboj-armencev> ... Pridobljeno: 24. 10. 2017.)

- 1.5. Kako imenujemo pojav, dogajanje, opisano v viru 2?

(1 točka)

- 1.6. Kratko predstavite še en konkreten primer pojava, opisanega v viru 2.

(2 točki)

- 1.7. Navedite in kratko predstavite dva načina spremenjanja kultur.

Prvi način:

Navedba: _____

Razlaga: _____

(2)

Drugi način:

Navedba: _____

Razlaga: _____

(2)
(4 točke)

Vir 3

Na primer fraza, da fantje ne jočejo, je prav dokaz tega, kako so čustva in zaznave uravnani. Pa tudi, kako so pravila glede tega za moške še posebej stroga.

(Zajc, M. (2000): Tehnologije in družbe. ZPS, Ljubljana, str. 112)

- 1.8. Trditev iz vira 3 nakazuje, da ženske in moški niso socializirani enako. Poimenujte ta pojav.

(1 točka)

- 1.9. Opišite še eno značilnost pojma, predstavljenega v viru 3.

(2 točki)

2. Družbene različnosti in neenakosti

2.1. Kaj je družbeni status?

(1 točka)

2.2. Navedite določnice (dimenzijske) družbenega statusa.

Prva določnica: _____

Druga določnica: _____

Tretja določnica: _____

(2 točki)

2.3. Zakaj se družbena slojavitost ohranja in utrjuje? Pojasnite en razlog.

(2 točki)

Vir 1

Negovane zelenice so zahtevale zemljo in veliko dela, še zlasti preden smo dobili kosilnice in samodejne škropilnike. V zameno niso ustvarjale nobene vrednosti. Niti živine ne morete pasti na njih, saj bi travo pomulila in pomendrala. Revni kmetje si niso mogli privoščiti, da bi dragoceno zemljo in čas zapravljali za zelenice. [...] Mimoidočim je lastnik drzno oznanjal: »Tako bogat in vpliven sem ter imam toliko oralov in podložnikov, da si lahko privoščim to zeleno ekstravaganco.« Čim večja in čim bolj negovana je bila zelenica, tem vplivnejša je bila rodbina. Če ste prišli na obisk h kakšnemu vojvodi in videli, da je njegova zelenica zanemarjena, ste vedeli, da je v težavah.

(Harari, Y. N. (2017): Homo deus – Kratka zgodovina prihodnosti. Mladinska knjiga, Ljubljana, str. 66)

2.4. Kako imenujemo vidne znake, opisane v viru 1, po katerih je mogoče sklepati o statusu posameznikov?

(1 točka)

2.5. Predstavite en pozitiven in en negativen vidik delovanja socialnih omrežij.

Pozitivni vidik: _____
_____ (1)

Negativni vidik: _____
_____ (1)
(2 točki)

Vir 2

Čeprav se je Narcis rodil kot suženj v cesarski palači, je trdo delal in Klavdij mu je podaril svobodo nekaj let, preden je postal cesar. Kot osvobojenec je imel Narcis nižji družbeni status od najponižnejšega rimskega državljana, toda kot eden cesarjevih najtesnejših sodelavcev je po moči in vplivu prekašal vse aristokrate, ki so sedeli v senatu.

(Scarraw, S. (2014): Cesarska straža. Učila International, Tržič, str. 39)

2.6. Vir 2 opisuje (obkrožite pravilno rešitev):

- A družbeno promocijo
 - B družbeno degradacijo
- _____ (1)

Utemeljitev izbire: _____
_____ (1)
(2 točki)

Vir 3

[...] če so moški preveč popustljivi, postanejo ženske lene in neubogljive. Potrebujejo trdo roko, ki jih usmerja in vodi. Ženske so po naravi šibka bitja brez prave volje, prepuščajo se čustvom in se ne znajo obvladati. Zato potrebujejo moške, da jih nadzorujejo in jim ukazujejo, saj lahko le tako prispevajo svoj delež v neizprosnem boju za obstoj.

(Auel, J. M. (2005): Rod jamskega medveda. Učila International, Tržič, str. 239)

2.7. Vir 3 opisuje spolno diskriminacijo oziroma spolno sovraštvo. Kako imenujemo predsodek ali diskriminacijo, ki temelji na spolu osebe?

_____ (1 točka)

Vir 4

Čeprav živimo v socialni državi, je pri nas skoraj 14-odstotna stopnja tveganja revščine. Skoraj vsakemu petemu državljanu, natančneje 18,4 odstotka ljudem ali 371.000 osebam, grozi socialna izključenost. Kar 280 tisoč jih živi pod pragom revščine, to je za celo Ljubljano ljudi. Ali se dovolj zavedamo, da so med nami ljudje, ki delajo po cele dneve, a njihovi otroci ne morejo na smučanje? Se zavedamo, da starši teh otrok, ki pošteno delajo, za svoje delo dobijo tako sramotno nizko plačilo, da morajo klub prejeti plači na koncu meseca oditi na Karitas, da lahko pokrijejo osnovne življenjske stroške?

(Mihajlović, N. (2018): O čem molčimo, kadar stavkamo. Sobotna priloga, 17. 2. 2018, str. 32)

- 2.8. Vir 4 govori o ogroženosti nekaterih skupin prebivalcev zaradi revščine. V povezavi z revščino govorimo o absolutni in relativni revščini. Opredelite obe obliki revščine in iz vira 4 izpišite tisti del povedi, ki opisuje določeno obliko revščine.

Absolutna revščina: _____

(1)

Izpis dela povedi iz vira 4, ki govori o absolutni revščini:

(1)

Relativna revščina: _____

(1)

Izpis dela povedi iz vira 4, ki govori o relativni revščini:

(1)
(4 točke)

- 2.9. Pojasnite povezanost med revščino in socialno izključenostjo.

(2 točki)

2.10. Kje išče vzroke za revščino teorija (sub)kulture revščine? Obkrožite pravilno rešitev.

- A V organizaciji družbe.
 - B V revežih samih.
 - C V situacijski prisili.
 - D V kapitalistični proizvodnji.

(1 točka)

2.11. Predstavite prevladujoči družbeni odnos do starostnikov v sodobnih družbah. V odgovor vključite dve značilnosti.

(2 točki)

3. Družina

3.1. Opredelite družino s socioološkega vidika.

(2 točki)

3.2. Razložite, kaj pomeni, da ima definicija družine tudi vlogo normativnega modela.

(2 točki)

3.3. Pojasnite razliko med družino in gospodinjstvom.

(3 točke)

Vir 1

[...] so se olajšave za vzdrževane otroke povečale, to pa prinaša večje zadovoljstvo staršem. Prav tako pomenita tudi otroški dodatek in dodatek za veliko družino večji razpoložljivi dohodek za družino. [...] Stanje brezposelnosti povzroča strah pred materialnim pomanjkanjem in negotovo prihodnostjo ter je ovira za mlade pri načrtovanju družine. Vse to lahko pripelje tudi do revščine, ki pomeni predvsem pomanjkanje materialnih virov. Dolgotrajno materialno pomanjkanje pa povzroča izključenost revnih ljudi iz družbenega življenja, zato postanejo socialno, kulturno in politično marginalizirani, kar lahko pripelje tudi do njihove socialne izključenosti. Zato je zelo pomembno, da socialna, prebivalstvena, davčna, družinska politika in še mnogo drugih dejavnikov delujejo povezano in v smeri pozitivnega vpliva na družine.

(Hostnik Kališek, M.: Ekonomski položaj družin z vidika davčnih olajšav in družinskih prejemkov, magistrsko delo. Pravna fakulteta Maribor, 2011, <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=17558>. Pridobljeno: 7. 5. 2019.)

3.4. Na katero funkcijo družine nakazuje vir 1?

(1 točka)

3.5. Predstavite funkcijo družine, navedeno v viru 1.

(1 točka)

3.6. Kaj je značilno za segregirane partnerske vloge v partnerski/zakonski zvezi in/ali družini? V odgovor vključite tri značilnosti.

Prva značilnost: _____

(1)

Druga značilnost: _____

(1)

Tretja značilnost:

(1)
(3 točke)

3.7. Pojasnite, kaj je reorganizirana družina, in navedite eno njeno konkretno pojavnobliko.

Pojasnitev: _____

(1)

Pojavna oblika:

(1)
(2 točki)

3.8. Pojasnite načelo endogamije.

(2 točki)

(2 točki)

Vir 2

Zahtevo po priznanju politične enakopravnosti žensk v 19. stoletju je v mnogih evropskih okoljih spremljalo prizadevanje za zapis ženske genealogije in ženskega spomina. Ženske, ki so prevzemale vlogo kolektivnega subjekta, so morale z lastno zgodovinsko tradicijo dokazati, da je patriarhalna zgodovina neutemeljena in kriva tega, da so ženske ostajale v ozadju androcentrične tradicije. Obstajali so imenitni zgledi žensk ki so veliko prispevale k splošnemu razvoju družbe, kulture in ne nazadnje tudi politike, vendar je bil z njimi seznanjen malokdo. [...] Kako drugače prepričati večino, ki ni bila posebej dovzetna za emancipacijske zahteve, če ne s primeri, ki so potrjevali, da so sposobne velikih dejanj, da imajo možgane in da bi morale prav zato biti v vseh smislih enakopravne moškim.

(Verginella, M.: Zlate niti ženskih biografij, v Šelih, A., in drugi, Pozabljena polovica, Ljubljana, 2007, str. 21)

- 3.9. V viru 2 je predstavljena ena od družbenih okoliščin, povezana s povečevanjem deleža razvez zakonskih zvez. Navedite in pojasnite jo.

Navedba: _____ (1)

Pojasnitev: _____
_____ (1)
(2 točki)

- 3.10. Navedite in pojasnite še eno izmed drugih družbenih okoliščin, ki so pomembno vplivale na povečevanje deleža razvez zakonskih zvez.

Navedba: _____ (1)

Pojasnitev: _____
_____ (1)
(2 točki)

4. Družba – zdravje, telo, bolezen

4.1. Kaj je biološki in kaj družbeni spol?

Biološki spol: _____

Družbeni spol: _____

4.2. Kako imenujemo biološke in kako družbene razlike med spoloma?

Biološke razlike: _____ (1)

Družbene razlike: _____ (1)
(2 točki)

4.3. Katere so značilnosti posvetnega in individualističnega pojmovanja zdravja in bolezni?
V odgovor vključite tri značilnosti.

Katere so značilnosti posvetnega in individualističnega pojmovanja zdravja in bolezni?
V odgovor vključite tri značilnosti.

4.4. Kako imenujemo proces, v katerem je čedalje več področij družbenega življenja in navad posameznikov in posameznic obravnavanih z medicinskega vidika?

(1 točka)

- A Michel Foucault
 - B Talcott Parsons
 - C Bryan S. Turner
 - D Raymond Boudon

(1 točka)

4.6. V modernih družbah so zdravstvene storitve obravnavane kot dobrine splošnega pomena. Kaj to pomeni?

(2 točki)

4.7. Pojasnite, kaj pomeni individualizacija odgovornosti za zdravje.

(3 točke)

4.8. Razložite vpliv družbenih neenakosti na zdravje.

(3 točke)

4.9. S katero kratico označujemo ime vodilne mednarodne organizacije za zdravstvena vprašanja? Obkrožite pravilno rešitev.

- A UNICEF
- B OECD
- C WHO
- D WTO

(1 točka)

Prazna stran

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.